

Vesihuollon toimintavarmuus ja riskienhallinta puhuttavat kunnissa

Vesilaitosyhdistys selvitti vesihuollon tilaa kuntapäättäjille sekä vesilaitosten johtajille suunnatuilla kyselyillä. Erityisesti vesihuoltopalveluiden toimintavarmuuden turvaamista ja riskienhallintaa pidetään tärkeänä. Vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön tiivistäminen nähtiin ensisijaisena keinona vahvistaa toiminnan resursseja. Vesihuoltolaitosten haasteina ovat erityisesti riittävät henkilöresurssit, verkostojen saneeraustarve sekä toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin. Toiminnan tilaa koskevat vastaukset olivat myönteisempiä isommilla ja muilla kuin taseyksikkömuotoisilla vesihuoltolaitoksilla.

Vesihuollon kysymykset ovat ajankohtaisia

Aula Research Oy teki Suomen Vesilaitosyhdistyksen (VVY) toimeksiannosta vesihuoltoa koskevan selvityksen kuntapäättäjien parissa alkuvuonna 2022. Kyselyyn vastattiin aktiivisesti, mikä osoitti, että vesihuollon kysymykset kiinnostavat tällä hetkellä. Vain 2 % vastaajista kertoi, että vesihuoltoa ei pidetä kovin tärkeänä vastaajan edustamalla alueella. Erityisesti vesihuoltopalveluiden toimintavarmuuden turvaamista ja riskienhallintaa pidetään tärkeänä. Vesilaitosyhdistys toteutti alkuvuonna myös vesilaitosten johtajille suunnatun kyselyn, jonka kysymykset olivat osin samoja kuin kuntapäättäjäkyselyssä. Vesihuoltolaitosten johtajille suunnatussa kyselyssä 85 % arvioi kuntapäättäjien pitävän vesihuollon järjestämisestä alueella erittäin tärkeänä tai jokseenkin tärkeänä.

Vesihuoltolaitosten haasteina henkilöresurssien riittävyys, verkostojen saneeraustarve sekä varautuminen toimintaympäristön muutoksiin

Kuntapäättäjien vastauksissa nousivat voimakkaasti esiin Infrastruktuurin korjausvelka ja pitkäjänteinen taloudenpito, palveluiden toimintavarmuus sekä riskienhallinta kysymyksinä, jotka askarruttavat kuntien vesihuollon päättäjiä. Huolen aiheina nähtiin myös henkilöstöresurssien riittävyys sekä vesiosuuskuntien ja eri vesihuollon toimijoiden yhteistyö. Pääosin vesihuollon tila kuitenkin arvioitiin hyväksi. Vesilaitosjohtajien vastaukset olivat pääsääntöisesti saman suuntaisia kuin kuntapäättäjillä. Toiminnan laadun arvioissa heikoimmiksi osa-alueiksi osoittautuivat toiminnan kehittäminen ja varautuminen toimintaympäristön muutoksiin sekä henkilöresurssien riittävyys. Parannettavaa nähtiin useimmiten verkostojen saneeraus määrässä, henkilöresursseissa sekä osallistumisessa tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Vastaajista 32 % ei pitänyt vesilaitoksen johtajan ja 25 % vesihuoltolaitoksen henkilöstön työmäärää kohtuullisena pitkällä aikavälillä. Verkostojen nykyistä saneeraus määrää piti riittämättömänä 43 % vesilaitosvastaajista.

Sekä kuntapäättäjille että vesilaitosten johtajille tehdyissä kyselyissä toiminnan laadun ja erilaisiin muutosvoimiin reagoinnin suhteen myönteisesti erottuivat kokoluokaltaan isommat vesihuoltolaitokset sekä muut organisaatiomuodot taseyksiköt. Toiminnan tilaa koskevat vastaukset olivat myönteisempiä isommilla vesihuoltolaitoksilla kuin pienemmillä laitoksilla. Taseyksikkömuotoisia vesilaitoksia edustavien vastaajien arviot omasta vesihuoltolaitoksesta eivät olleet yhtä hyviä kuin muilla organisaatiomuodoilla eli liikelaitoksilla ja osakeyhtiöille. Kuntien taseyksikköinä toimivissa vesihuoltolaitoksissa vesilaitoksen johtajan esitykset vesihuoltolaitoksen resurssien vahvistamisesta oli hylätty useammin kuin muissa organisaatiomuodoissa.

Vesihuoltolaitokset tekevät paljon yhteistä

Vesihuoltolaitokset tekevät jo nykyisellään paljon yhteistyötä. Yhteistyö on monipuolista ja sitä tehdään mm. tiedonvaihdossa, antamalla tukea häiriötilanteissa, lainaamalla varaosia ja kalustoa, yhteisissä kehittämishankkeissa ja jonkin verran myös yhteishankintoja toteuttamalla. Noin 40 % vesihuoltolaitoksista kertoi antaneensa apua toiselle vesihuoltolaitokselle häiriötilanteessa. Vesihuoltolaitosten johtajien vastauksissa erilaiset vesihuoltolaitosten keskinäiset yhteistyön muodot nähtiin useammin kannatettavina kuin kuntapäättäjien vastauksissa.

Vesihuoltolaitosten yhteistyön lisäämiselle on hyvät lähtökohdat

Molemmissa vastaajaryhmissä vesihuoltolaitosten resurssien vahvistamisen ensisijaisena keinona pidettiin vesihuoltolaitosten välisen yhteistyön ja kumppanuuksien tiivistämistä. Vesihuoltolaitosten vastauksissa yhteistyön hidasteeksi todettiin yleisimmin rajalliset henkilöresurssit, mutta myös erilaiset toimintakulttuurit- ja tavat sekä

intressit. Vesihuoltolaitoksen talouden vahvistamista joko kunnan tuottoja rajoittamalla tai maksuja korottamalla kannatti lähes puolet vesihuoltolaitosten vastaajista (48 % ja 45 %) ja noin kolmannes kuntapäättäjäistä (28 % ja 31 %). Vesihuoltolaitosten yhdistämistä ylikunnallisiksi organisaatioiksi piti hyvänä ratkaisuna 40 % vesilaitosjohtajista ja 25 % kuntapäättäjäistä. Vesihuoltolaitoksen yhtiöittämisen näki kannatettavana 37 % vesilaitosjohtajista, mutta vain 16 % kuntapäättäjäistä. Kuntapäättäjät (13 %) olivat useammin kuin vesilaitosjohtajat (5 %) sitä mieltä, että vesihuollon resursseja ei tarvitse vahvistaa.

Kuntapäättäjäkyselyyn vastanneista merkittävä osa piti oman alueen itsenäistä päätäntävaltaa hyvin tärkeänä. Kuntapäättäjäselvityksen perusteella toiminnan vahvistamisessa vesihuoltolaitosten yhteistyön lisäämiselle on hyvät lähtökohdat, mutta vesihuoltolaitosten ylikunnalliseen yhdistymiseen päättäjät suhtautuivat varovaisesti. Vesilaitosten vastauksissa tuotiin esiin tarvetta suurempien vesihuoltolaitosten muodostamiselle. Toisaalta kommentoitiin, että ratkaisut tulisi harkita tilannekohtaisesti.

Vesilaitosyhdistyksen toimitusjohtaja Osmo Seppälä toteaa, että ”Kuntapäättäjäkyselyn tulokset kertovat, että päättäjät ymmärtävät hyvin vesihuollon merkityksen huoltovarmuuskriittisenä toimintana. Vesilaitosten johtajien ja kuntapäättäjien käsitys vesihuollon nykytilanteesta on melko samankaltainen. Vesihuollon toimintaolosuhteisiin vaikuttavat merkittävästi muutostekijät, kuten kasvava infrastruktuurin saneerausvelka, väestörakenteen muutos, haasteet osaavan henkilöstön saatavuudessa sekä tarve toimintavarmuuden turvaamisen erilaisissa olosuhteissa. Näenkin, että vesihuoltolaitosten toimintaa vahvistava toimialan rakenneuudistus joko yhteistyötä tiivistämällä tai vesihuoltolaitoksia suuremmiksi organisaatiokokonaisuuksiksi yhdistämällä on tarpeen, jotta toiminnan korkea taso kyetään pitkällä tähtäimellä varmistamaan kaikilla alueilla.”

Kyselyjen toteutus

Aula Research Oy toteutti Suomen Vesilaitosyhdistyksen (VVY) toimeksiannosta vesihuoltoa koskevan selvityksen vesihuoltolaitosten päätöselimissä vaikuttavien kuntapäättäjien sekä kunnan johtotehtävissä toimivien viranhaltijoiden parissa alkuvuonna 2022. Selvitys muodostui sekä laajasta kyselytutkimuksesta että laadullisista syvähaastatteluista. Kysely toteutettiin sähköisenä kyselynä ja puhelinhaastatteluina, ja siihen vastasi yhteensä 441 vesihuollon vaikuttajaa kunnista. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui 27,4. Syvähaastatteluihin osallistui 10 vesihuollon vaikuttajaa ympäri Suomen.

Vesilaitosyhdistys toteutti alkuvuonna 2022 vesilaitosten johtajille suunnatun Webropol-kyselyn, joka sisälsi monivalinta- ja avoimia kysymyksiä. Vastauksia eri vesihuoltolaitoksilta saatiin yhteensä 109, vastausprosentti oli 38 %.

Kyselyiden kysymykset olivat osin samoja.

Lisätietoja

Osmo Seppälä, toimitusjohtaja, Vesilaitosyhdistys puh. (09) 8689 0122, osmo.seppala(a)vvv.fi

Saijariina Toivikko, kehittämispäällikkö, Vesilaitosyhdistys puh. (09) 8689 0116, saijariina.toivikko(a)vvv.fi

Melina Mäntylä, johtaja, Aula Research Oy, puh. 040 821 7842, melina.mantyla(a)aularesearch.fi

Aula Research Oy. 2022. Tiivistelmä, Suomen Vesilaitosyhdistyksen kuntapäättäjäselvitys 2022.

VVY. 2022. Vesihuollon tilaa, yhteistyötä ja omistajapolitiikkaa koskevan kyselyn tulokset 2022. VVY:n monistesarjan julkaisu nro 78.